

Evaluation of the Social Studies Programs Implemented from the Establishment of the Turkish Republic in terms of Elements of Educational Program

Necdet AYKAÇ*

ABSTRACT. The present study aims to reveal the evolution social studies program has undergone since the establishment of the Republic according to the elements of the educational program. The study is descriptive in nature. In the present study, the social studies programs put into effect in 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 and 2005 were investigated in terms of their objectives, content, learning-teaching process, and evaluation. And this investigation was carried out based on a literature review. At the end of the study, it was found that though the Social Studies Course program was first included in 1968 program, there were History, Geography and Getting to Know our Home Land courses concurring with the content and objectives of the course programs were in effect in 1926, 1936 and 1948. Until the implementation of 1948 social studies program, there were no elements of systematic program development and the educational program was only viewed as a list of the topics to be covered.

Key words: Social studies program, elements of educational program, social studies program

SUMMARY

Purpose and significance: The present study aims to reveal the evolution social studies program has undergone since the establishment of the Turkish Republic according to the elements of the educational program. As the study is one of the first studies investigating social studies programs in relation to elements of educational program, it is of great importance.

Methods: The study is descriptive in nature. In the present study, the social studies programs put into effect in 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 and 2005 were investigated in terms of their objectives, content, learning-teaching process, and evaluation. And this investigation was carried out based on a literature review.

Results: Social Studies Course program was first included in 1968 program. There were no elements of systematic program development and the educational program was only viewed as the list of the topics to be covered in 1924, 1926, 1936 programs. However, though partially, in the explanation part of the program, there are some elements concerning learning and evaluation processes included. The important findings of the study in terms of program development are as follows: learning principles were included in 1936 social studies program, 1948 program included all the elements of the educational programs, 1968 program was a flexible program and partially student-centered, 1998 program included scientific and technological tools, and though there are some shortcomings, 2005 program was designed based on the activities aiming to enable students to actively participate in the learning process

Discussion and Conclusions: When the social studies course program is evaluated as of the establishment of the Republic, it is seen that it has evolved from a program conception viewing program as a mere list of topics to be covered in 1924 program towards a program conception of systematic and scientifically-based program development. Until the implementation of 1968 program, though not included in the social studies program, History, Geography and Getting to Know our Homeland courses were included within the course. When the programs of these courses are examined, the most outstanding objective seems to be educating young people adopting the principles of the Turkish Republic and equipped with the national values. Though there were some elements of student-centered approach in the programs implemented until 2005 program, it seems to be clear that the program was teacher-centered in nature. Within the programs investigated, 1968 program was a flexible program and provided teachers with opportunities to make some additions or subtractions. It was found that in 2005 program, more space was occupied by student-centered methods and techniques, yet, these methods and techniques were used erroneously in some places. It was also found that 2005 program included considerable amount of process-based evaluation techniques.

* Assist. Prof. Dr. Necdet AYKAÇ, Muğla University, necdetaykac@mu.edu.tr

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Sosyal Bilgiler Programının Eğitim Programı Öğeleri Açısından Değerlendirilmesi

Necdet AYKAÇ*

ÖZ. Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze Türkiye'de Sosyal Bilgiler Programı'nın eğitim programı öğelerine göre nasıl bir evrim geçirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma betimsel bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışmada, Cumhuriyet'ten günümüze 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005 Sosyal Bilgiler Programları amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme öğeleri açısından literatür taraması yapılarak programlar doküman analizine dayalı olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler adıyla hazırlanmış olan bir ders programına, ilk kez 1968 programında yer verilmesine karşın 1926, 1936 ve 1948 programlarında da bu dersin içerik ve amaçlarıyla örtüştüğü görülerek, Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri de incelenmiştir. Araştırma sonucunda, 1948 Sosyal Bilgiler Programı'na kadar sistematik olarak program geliştirme öğelerine yer verilmediği, eğitim programının yalnızca ders ve konu listesi olarak algılandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler programı, eğitim programı öğeleri, sosyal bilgiler programı

GİRİŞ

Ulusal Kurtuluş savaşıyla kazanılan zafer sonrasında çağdaş uluslar seviyesine ulaşmada ve ulusal bir bilinç yaratmada eğitimin rolünü ve önemini iyi kavrayan Cumhuriyet yönetimi, eğitime büyük bir önem vermiştir. Kronolojik sıra ile eğitim programları incelendiğinde, özellikle Cumhuriyet ile birlikte önemli bir gelişme yaşandığı görülmektedir.

Cumhuriyet ile birlikte öğretim kurumları yoluyla oluşturulan devrim ve kurumların ideolojisi, kitlelere ulaştırılmak istenmiş, eğitim kurumları tam bir Cumhuriyetçi insan yetiştirmeyi hedeflemiştir. Cumhuriyetin niteliklerine bağlı, laik ve batılılaşmayı ön plana alan iyi vatandaşlar yetiştirmek, eğitim kurumlarının hedefi olmuştur (Güven, 2000). Ancak okuma yazma oranının düşüklüğü ve iyi yetişmiş öğretmen kadrosu konusunda yaşanan sorunlar, Türk Eğitim Sistemi'nde uzun süreçte istenen amaçlara ulaşmayı güçleştirmiştir. Kuşkusuz, eğitim programları bulunduğu çağın özelliklerini yansıtır ve onun ürünüdür. Bir toplumda, çağın gerektirdiği insan tipinin yetiştirilmesine eğitim programı aracılık eder. Türkiye'de, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, eğitim programları daha çok yeni kuşağın ulus bilincini kazanması, Cumhuriyet'in ve devrimlerin benimsenmesi hedeflerine yönelik olması yanında toplumsal gelişim, bireylerin istek ve beklentilerindeki değişim, bilgi birikiminin artması ve eğitim anlayışlarının değişmesi, eğitim programlarının da gelişmesini zorunlu kılmıştır (Doğanay, 2004).

Eğitim sisteminde yaşanan sorunlar ve bu sorunları gidermeye yönelik olarak hazırlanan eğitim programları, Cumhuriyet'ten günümüze kadar gerek bilimsel, gerekse politik birçok tartışmanın yaşandığı bir konu olarak güncelliğini korumuştur. Özellikle politik çıkışlarla, eğitimde Köy Enstitüleri gibi olumlu modeller kesintiye uğratılsa da bilim ve teknolojinin gelişimi ve özellikle de psikoloji ve eğitim biliminin bulguları program geliştirme çalışmalarında da belirli bir evrime yol açmıştır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin eğitim bilimleri üzerindeki olumlu etkileri, yalnızca program geliştirme sürecinin konularının üst üste yığılmasından çok, sistematik bir süreç olarak algılanmasına ve programın öğelerinin dikkate alınarak eğitim süreci ile ilgili kişilerin bütününe ortak yaptığı bir çalışma olarak ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bir eğitim programı, uygulanacak ülkenin gerçeklerine, insanın karakteristik özelliklerine, toplumun ve bireylerin istemlerine ve gereksinimlerine, gelecekteki uzak ve yakın hedeflerine uygun olarak program geliştirme ilkelerine uygun olarak hazırlanmalıdır (Gözütok, 2005). Ancak bu şekilde

* Yrd.Doç.Dr. Necdet AYKAÇ, Muğla Üniversitesi, necdetaykac@mu.edu.tr

hazırlanan bir programın başarı şansı bulunmaktadır. Bunun dışında, gelişmiş ülkelerden aynen alınan toplumsal değer ve kültürle örtüşmeyen bir programın başarı şansı bulunmamaktadır.

Eğitim programları bir ülkenin kültürü, değerleri ve yönetim şeklinden etkilendiği kadar gelişen bilim ve teknolojiye de etkilenmektedir. Bu anlamda, bir eğitim programının başarısı aynı zamanda içinde bulunduğu çağa ve koşullara uygun hazırlanmasına bağlıdır.

Bir eğitim programı amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme gibi öğelerden oluşmaktadır. Programın bu dört boyutu birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve programlar geliştirilirken bu öğelerin ve öğeler arasındaki dinamik ilişkilerin göz önünde bulundurulması gereklidir. Eğitim programındaki bu öğeleri ve bunlara arasındaki ilişkileri dikkate almadan programları yalnızca hazırlayıp uygulamaya koymak, bir programın etkililiği için yeterli değildir. Uygulama sürecinden gelen dönütler ışığında, programın sürekli olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Bu yönüyle bakıldığında, program geliştirme çabalarının durağan olmayıp, sürekli ve dinamik bir süreç olduğu rahatlıkla görülebilecektir. Çünkü programın her bir boyutu bilim ve teknolojiye etkilenmekte, gelişen ve değişen koşullara göre programın amaç, içerik, öğrenme durumları ve değerlendirme boyutlarında değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu yapılmadığı takdirde bir programın, toplumun beklenti ve ihtiyaçlarının gerisinde kalması kaçınılmazdır. Oysa bir eğitim programının toplumun önünde ve yol gösterici olması beklenmektedir. Türkiye’de program geliştirme çalışmalarında özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında ulusal bilinci geliştirmek ve Cumhuriyet’in istediği yaratıcı, üretken bireyler yaratma yolunda eğitim programlarında önemli adımlar atıldığı görülmektedir. Bu adımlar içerisinde yer alan ülkemizin ihtiyaç ve koşulları göz önüne alınarak hazırlanan Köy Enstitüleri programları gerek altı yıllık deneme süreci sonunda uygulamaya konması gerekse program oluşturulurken öğretmen okullarında uygulanan deneme sonuçlarının göz önüne alınarak hazırlanması Türkiye’de program geliştirme anlamında önemli bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak özellikle 1940’lardan sonra 1968 programı dışında tutulursa 6 yıllık bir deneme sonucunda uygulamaya konulmuştur. Program geliştirme ilkelerine yeterli oranda uyulmadığı 30 - 40 yıl programın içerik olarak bile aynı kaldığı, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin programlara yeterli oranda yansıtılmadığı yalnızca küçük ekleme ve çıkarmalar yapıldığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, programlar hazırlanırken program geliştirme ilkelerine yeterince uyulmadığı sürekli ve ilkeli bir program geliştirme çalışmasının olmadığı rahatlıkla görülebilecektir. Cumhuriyet’in kuruluşundan 1983 yılına kadar kronolojik olarak bakıldığında, aralarda hazırlanan taslak olan programlar dışında 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 programları olmak üzere beş program uygulamaya konduğu görülmektedir (Arslan, 2000). 1983 yılına kadar ortak olan programlar bu tarihten sonra her ders için ayrı ayrı hazırlanmıştır (Binbaşoğlu, 1999). Bu bağlamda 1998 yılında geliştirilen Sosyal Bilgiler Programı 2004 yılında taslak programlarda yer alan 5 dersten biri olması nedeniyle, deneme uygulamasından sonra 2005 yılında tekrar yenilenmiştir.

Cumhuriyet’in ilanından 2005 programına kadar programların evrimi incelendiğinde siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel şartların ve gelişen bilim ve teknolojinin programların hazırlanmasından uygulanmasına kadar önemli etkileri olduğu görülmektedir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, eğitimdeki hızlı yenileşme eğitim programlarına da yansımıştır. 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanmış ve okullarda uygulanan programlar üzerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır (Gözütok, 2003). 1924 programı yalnızca 3 yıl uygulamada kalırken. 1926 programı on yıl uygulamada kalmıştır. Bu arada 1930 yılında köy çocuklarını köyün şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yetiştirmek için, şehir okulları müfredatının esasları temel olmak sûretiyle, “Köy Mektepleri Müfredat Programı” hazırlanmıştır. Eğitim programlarındaki bu değişikliğin özünü laiklik, batıya dönüş ve müspet bilimler oluşturmuştur (Gözütok, 2003). 1948 programının çalışmalarına ise, 1945 yılında başlanmış ve 3 yıllık bir hazırlığın sonunda program uygulamaya konmuştur. MEB 1962 ilkökul programı taslağının uygulanmasına, 14 ilden 106 kasaba, şehir, tek ve iki öğretmenli köy okullarında başlanmış, programın uygulama alanı 1881 okul, 10099 öğretmen, 470250 öğrenciyi içine alacak derecede genişletilmiştir. Altı yıl deneme uygulaması yapıldıktan sonra 1968 programı kabul edilmiş ve uygulamaya konmuştur (MEB, 1997). 1968 programından önce sırasıyla 1926, 1936, 1948 ilkökul programları uygulanmıştır. 1968 yılına kadar ilkökul programlarında dönemsel ihtiyaçlara yönelik kimi değişimler söz konusu olmakla birlikte, temel yaklaşımda köklü değişikliklere gidilmemiştir. 1968 programında ise bilgiden çok, beceriye yer

verilmiştir. Daha çok Dewey’ci eğitim anlayışının hâkim olduğu programda okul gerçek bir toplum olarak görülmüştür (Ergun, 2005).

Programların hazırlık ve deneme süreleri dikkate alındığında, en az sürenin 1 yıl ile 2005 programında, en fazla hazırlığın ve uygulama alanının genişliğinin 1968 programında (6 yıl) olduğu görülmektedir. En uzun süre uygulamada kalan program da 1968 programı olmuştur. Programların Talim Terbiye Kurulu’na bağlı olarak bir komisyon tarafından yürütülmesi uygun görülmüştür. Komisyonda, branş öğretmenleri, üniversite öğretim elemanları, program geliştirme uzmanları, okul yöneticileri, eğitim psikoloğu, sosyoloğu ve ekonomisti ve Millî Eğitim Bakanlığı’ndan ilgili temsilcilerin yer alması uygun görülmüştür (Yıldırım, 1994). Program geliştirme açısından bakıldığında, programla ilgili kişilerin bir araya getirilerek programların geliştirilmesi, etkili bir programın geliştirilmesi için önemli bir koşul olmasına karşın, bazen alanla ilgili olmayan kişilere de 2005 programında olduğu gibi, görevler verildiği görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 5 derse yönelik komisyonlara hazırlattığı, içerisinde Sosyal Bilgiler Programı’nın da yer aldığı programlar, 2004 yılında yalnızca 9 il ve 120 okulda 1 yıl gibi kısa süreli bir deneme sonucunda uygulamaya konulduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze değin eğitim programları, genelde öğrenci merkezli hazırlandığı söylenmesine ve programlarda yer yer bunun yansımaları görülmesine karşın (özellikle Köy Enstitüleri ve 1968 programı) uygulamaya bunun yeterli oranda yansıtılmadığı ve programların, öğretmen ve konu merkezli özelliğini koruduğu söylenebilir. 2005 programı etkinlik temelli ve yapılandırmacı yaklaşımı temel alarak hazırlansa da uygulamaya bunun yeterli oranda yansıdığını söylemek oldukça zordur (Aykaç, 2007a).

Sosyal Bilgiler dersi, ilköğretim programı içinde önemli bir yere sahiptir. Zaman boyutu içinde insanların etkileşiminin ortaya çıkardığı bilgi, değer ve becerileri, yeni yetişen kuşağın hizmetine sunması nedeniyle dünyadaki hızlı değişimin sosyal bilgiler dersine yansımaması düşünülemez. Bugün dünyadaki hızlı değişim genelde tüm eğitim sistemine, özelde sosyal bilgilere önemli görevler yüklemektedir. Toplum ve dünyadaki hızlı değişimle birlikte değişen ve çoğalan diğer önemli bir boyut ise, sosyal bilgilerin bilgi temelini oluşturan bilimlerdeki bilgi birikiminin artmasıdır. Değişerek çoğalan bu bilgi birikimi, Sosyal Bilgiler Programı’nın sürekli geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. (Doğanay, 2004). Bu yönüyle bakıldığında programların bilimsel ve teknolojik değişimlere, program geliştirme çabalarına dayalı olarak geliştirilmesi olumlu olmasına karşın, programlar hazırlanırken nasıl bir bakış açısı ile hazırlandığı, programın tarihi, felsefi, toplumsal, ekonomik ve psikolojik temelleri ne ölçüde dikkate alındığı, etkili ve verimli bir eğitim programı için ön koşul olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de eğitim programları, ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişimine paralel bir ivme kazanmasına karşın, ülkeyi yönetenlerin eğitime verdikleri önem ve destekle orantılı olarak Türk Eğitim Tarihi açısından bazen önemli sayılabilecek adımlar atıldığı, bazen de bu desteğin azalması ve bakış açısının değişmesi ile birlikte kesintilere uğratıldığı ve bilimsel bir sürecin yeterli oranda programlara yansıtılmadığı söylenebilir. Bu çalışmada da programların nasıl bir süreçle evrildiği ve programlardaki bakış açısının nasıl bir değişikliğe uğradığı, aşağıda belirtilen sorulara cevap aranarak bulunmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze Sosyal Bilgiler Programı’nın eğitim programı öğeleri açısından nasıl bir evrim geçirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Sosyal Bilgiler Programı’nın amaçları nasıl şekillenmiştir?
2. İçerik açısından nasıl değişiklikler olmuştur?
3. Öğrenme-öğretim sürecinin işleyişine yönelik ilkeler ve sunulan perspektif açısından belirgin farklar nelerdir?
 - 3.1. Yöntem ve teknikler açısından programlar arasındaki belirgin farklar nelerdir?
 - 3.2. Araç-gereç kullanma açısından programlarda belirgin farklar var mıdır?
4. Değerlendirme süreçleri açısından değişme ve gelişmeler nelerdir? Sorularına yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırma betimsel bir nitelik taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olarak geliştirilen ve uygulamaya konulan programların dokümanları taranmış ve elde edilen veriler tarihsel kategoriye göre incelenmiştir. Bu çalışmada 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005 Sosyal Bilgiler Programları amaçları, içerik, ilkeleri, programda önerilen yöntem teknik, araç-gereç ve öğrenme-öğretme süreci açılarından değerlendirilmiştir.

SINIRLILIKLAR

Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyal Bilgilerin bir ders olarak okutulduğu ilkököl sonrası düzenleme ile ilkököl ya da ilköğretim programı olarak adlandırılan programlar 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005 yıllarında yapıldığı görülmeye karşın, ara program ya da ana programların hazırlanmasına taslak oluşturan programlar dikkate alınmamıştır. Sosyal Bilgilerin bir ders olarak kabul edilmesi ancak 1968 programı ile mümkün olduğu için 1924, 1926, 1936, 1948 programlarında Sosyal Bilgiler dersi bu dersle temel oluşturan Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri üzerinden incelenmiştir.

BULGULAR

Amaçlar

Amaçlar, bir programın yönünü ve içeriğini gösteren en temel öğelerden biridir. İlkokul 1924, 1930, 1936, 1948 programlarında, Sosyal Bilgiler Programı, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi olarak üç ayrı ders şeklindeydi. Tarih dersinin amacı, Türk Devrimi'nin önemini kavratmak, bu değerlere bağlı kılmak ve tarihsel bir kimlik kazandırmaktı. Devletin en önemli projesi uluslaşmaktı. O nedenle de dil, tarih bilinci, ortak ülkü ve çıkar birliği oluşturmak temel bir strateji olarak algılanıyordu. Coğrafyadan da önce bölgelerini, ülkesini tanımak ve komşuları yakından uzağa tanımaya dönük bir yaklaşım vardı. Bu anlayış, değişmekle birlikte özünü korumayı 1968, 1998 programlarında da sürdürdü. İlkokul programlarında 1998'e kadar eğitimde ulusal yaklaşım hep yerini korumuştur.

1924 programında özel ve genel amaçlara yer verilmeyip, yalnızca dersler ve konular belirlenirken 1926 programında tek bir genel amaca yer verilmiştir. İlkokulun amacı "genç neslin intibakını sağlayarak iyi vatandaşlar yetiştirmek" olmuştur. 1926 programında ayrıca her dersin özel amaçları belirlenmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000). 1930 yılında hazırlanan ara program olarak kabul edilen programdaki Tarih derslerinde, Türk milletinin mazisi hakkında milli şuur uyandırmak ve bugünkü medeniyetin uzun bir mazisi olduğunu anlatmak amaçlanırken, Coğrafya derslerinde de çocuklara büyüdükleri vatani tanıtmak ve sevdirmek, Yurt Bilgisi dersinde ise gençlerin buldukları vatan ve millete intibak edecek vatandaş yetiştirmek olduğu açıklanmıştır (Maarif Vekâleti, 1930). 1930 programında amaçlar ayrıntılı olarak belirtilmemiştir.

1936 İlkokul Programında daha önceki programa göre amaçlar daha ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu amaçlar; "Eğitim sistemindeki bilimsizliği gidermek, Cumhuriyetçi, Halkçı, Laik, Devrimci yurttaş yetiştirmek" bütün öğretim dereceleri için özen noktasıdır (Kültür Bakanlığı, 1936). 1936 programında halk hâkimiyetine dayalı Cumhuriyeti savunan, bilime inanan gençler yetiştirmek hedeflenmiştir. Bu programda millilik, bilimsellik, yakın yurt yakın zaman, ulusal ekonomi, duygu ve düşüncelerini ifade etme gibi ulusal boyutu ağırlık taşıyan ilkeler belirlemiştir (Kültür Bakanlığı, 1936). 1936 programının en önemli özelliği, ilk kez eğitim-öğretim ilkelerinin belirlenmiş olmasıdır. Bu ilkeler; ilkökölün milli bir kurum olduğu, ilkökölün çocukların fikirlerini, duygularını, değişik yollarla anlatım olanağı vermesi gerektiği, ders araçlarından, modellerden yararlanılması ve okulun canlı bir toplum özelliği taşıdığı gibi önemli ilkeler belirlemesidir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000). 1936 yılında Sosyal Bilgiler dersi yer almadığı için Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin bu dersin bileşenleri olduğu görülmektedir. İlkokul programlarında olduğu gibi, bu dersin amaçları da ulusal ve milliyetçi bir çizgi izlemektedir. Tarih dersinin amaçları;

Türk çocuklarına Türk Devriminin manasını ve tarihi önemini kavratmak, insanlığın ve bilhassa Türk milletinin tarihte atmış olduğu ileri adımlara çocukların dikkatini çekmek, Türk ırkının Orta Asya'da kültürü nasıl kurduğunu, dünyanın dört bucağına bu kültür ve dilini nasıl yaydığını çocuklara kavratmak olarak açıklamaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, 1936 Tarih programı dünya tarihinden çok Türk tarihini kavratmaya çalışmıştır. Direktifler kısmında da “İlkokulda Tarih dersleri temel Türk tarihi olacaktır. Başka milletlerin tarihine ait kısımlar, Türk tarihi ile ilgileri derecesinde öğretilecektir; öğretmen Türk ırkının bilhassa tarihte yaptığı rolü kavratacaktır” (Kültür Bakanlığı, 1936) şeklinde ifade edilmiştir.

1948 programında ilkokulun amaçları, çocuklara milli kültürü aşlamak olarak verilmiştir. Okuldaki her derse milli ereklere ulaştıracak bir vasıta olarak bakılması gerektiği, Tarih, Yurttaşlık Bilgisi, Türkçe, Coğrafya gibi derslerin Türk yurdu ve milli meseleler üzerinde durarak öğrencilere Yurt ve ulusa bağlılık ve hizmet aşkı aşılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 1948). Bu yönüyle 1948 programının amaçları, 1936 programıyla oldukça benzerlik göstermektedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, Cumhuriyet’in yeni kurulduğu bu dönemde ulusal ve milli değerleri pekiştirmeye ihtiyaç olmasına karşın, tarihin Türk tarihi odaklı verilmesi, öğrencilerin tek yönlü bir bakış açısı kazanmalarına, bütünü görmelerine, olayların neden ve sonuçlarını eksik anlamalarına yol açabilecek niteliktedir.

1936 ilkokul programında Coğrafya dersinde de “Türkiye’nin konumu, bulunduğu kıta ve diğer memleketler arasındaki yerinin verilmesi gerektiği, ancak bunun hiçbir kıta ya da devlet hakkında tetkike girmeden icap ettiği kadar bilgi verilecektir” (Kültür Bakanlığı 1936) biçiminde ifade edilmektedir. Programda öğretmenlere esneklik tanınmadığı gibi, emir cümleleri ile programın uygulanması talimatlarla verilmektedir. “Yurt Bilgisi dersi Millet ve Türk milletinin karakterini ve ulusluğunu, kudretini çocuklara kavratmak, Cumhuriyet rejiminin önemini anlatmak, millet ve yurt işlerine karşı öğrencide ilgi uyandırmak” (Kültür Bakanlığı 1936) olarak belirlenmiştir. Bu amaçlarda da görüleceği gibi, Yurt Bilgisi dersinde öğrencilere milli ve ulusal değerleri kavratmak ve Cumhuriyeti benimsetmek amaçlanmıştır.

1948 programında köy ve şehir farkı kaldırılmış amaçlar daha ayrıntılı olarak verilmiştir. Milli Eğitimin amaçları: “Toplumsal, Kişisel İnsanlık Münasebetleri ve Ekonomik Hayat “ başlıkları altında toplanmıştır. 1948 programı daha önceki programlardan farklı olarak amaçlar, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğeleri açısından ele alınmıştır (Arslan, 2000; Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000).

Bütün bu gelişmeler sonucunda masa başında hazırlanan “Müfredat Programı” anlayışı 1950’lerden sonra yerini “eğitim programı” anlayışına bırakmıştır. Program geliştirme çalışmaları 1952 yılında Türkiye’ye gelerek köy okullarında incelemeler yapan K. V. Wofford’un hazırladığı raporda daha sistematik hale getirilmeye çalışılmıştır (Gözütok, 2003).

1968 ilkokul programında da diğer programlardan farklı olarak amaçlar bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara göre ifade edilmiştir. 1968 programında, değerlendirme, eğitimin bir parçası olarak görülmüştür. Bu yönüyle değerlendirme, programın bir alt boyutu olarak yer almıştır. Yakın çevre, eğitim amaçlarına ulaşmak için bütün sınıflarda hareket noktası olarak kabul edilmiştir. Yakın çevre, insanda öğrenme kolaylığı, öğrenme gücü ve isteği yaratan önemli bir etken olarak görülmüştür. 1968 ilkokul programında, ilkokulun 4. ve 5. sınıflarında okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler adında birleştirilmiştir.

1968 programında, Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarını belirlemek için eğitim ve öğretim ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkeler:

“Okul milli bir topluluktur, ilkokul gerçek bir topluluktur, okul kültürel gelişme ve eğitim merkezidir, her çocuk birbirinden farklıdır, çocuk bir bütün olarak gelişir, ilkokul öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yolları öğreten bir kurumdur, eğitim ve öğretimde rehberlik esastır, çocuklar başkalarının istedikleri değil, ilgi duydukları şeyleri öğrenirler, eğitim-öğretim planlı ve programlı bir çalışmadır, çocuklar görmek-işitmekten çok, yaparak öğrenirler” (MEB, 1968) ifadeleri yer almıştır. Bu yönüyle 1968 programında, öğrenciyi merkeze alan, yaparak yaşayarak eğitimi savunan çağdaş bir eğitim anlayışının benimsendiği söylenebilir. 1968 programında, amaçlarda milli değerleri ve Türk devrimlerini koruma yanında, araştırmacı, fedakâr, iyi yurttaş, demokratik düşünen, düşüncelere saygılı, mükemmel insan yetiştirmek hedeflenmiştir (MEB, 1968). 1998 yılında, ilköğretimin sekiz yıla çıkarılmasıyla yeniden düzenlenen Sosyal Bilgiler Programı’nda içerik ve sıra yönünden bazı değişiklikler yapılırken, amaçlar yönünden bir değişikliğin olmaması programın bütünlüğünü ve uyumunu bozmuştur. Programda bilgi ağırlığı devam ederken, beceri ve tutumlara daha az yer verilmiştir (Öztürk ve Dilek, 2003; Doğanay, 2004). Değişen eğitim anlayışıyla birlikte, insan hakları, laiklik, demokratik yapı, bireylerin yaratıcılığını geliştiren hedef ifadelerine yer verilmiştir. 2005

programı incelendiğinde ise, ulusal amaçlara olan vurgunun zayıfladığı, ulusal amaçlara ilişkin içeriğin yeterli olmadığı söylenebilir.

Bir eğitim programı hazırlanırken önce aday amaçlar belirlenir; sonra, toplum, birey ve konu alanları dikkate alınır. Amaçların gerçek amaç olabilmesi için toplumsal değerler, ekonomik yeterlik, felsefi tutarlılıklar ve eğitim psikolojisi süzgeçlerinden geçirilirler. Sosyal Bilgiler Programının genel amaçlarının bu anlayışla hazırlanmadığı söylenebilir.

Tablo 1. 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın Amaçlarının Alanlarla İlişkileri

Alanlar	Bilişsel	Duyuşsal	Devinişsel
Amaç Numaraları	4,5,6,8,9,10,13,14,15,16	1,2,3,12,17	7,11
Toplam	10	5	2

Program amaçlarının 10'u bilişsel, 5'i duyuşsal ve 2'si devinişsel olarak belirlenmiştir. Bir programda, bilişsel amaçlar kadar duyuşsal ve devinişsel amaçların da önemli olduğunun bilinmesine karşın, 2005 programında bilişsel amaçların daha ağırlıklı olduğu söylenebilir. 2005 programında belirlenen amaçların, hangi amacın hangi sınıfla ilgili olduğu açık değildir. Programın genel yapısında, amaçların işe koşularak gözlenebilir, ölçülebilir değerler olarak ele alınmadığı, programın temel anlayışından anlaşılmaktadır. Amacın ait olduğu alan, bu alanın hangi düzeyde olduğu, amaçların aşamalı sıralanmasıyla anlaşılabilir. Belirlenen amaçların, uygulamada hangi sınıflarla ilgili olacağı belirlenmediğinden ve öğretmene bu konuda gerekli açıklama yapılmadığından dolayı, bu amaçların gerçekleşme olasılığı güçleşmektedir.

Tablo 2. Amaçların Alanlardan Seçilişi

Alanlar	Birey	Toplum	Konu	Doğa	Toplam
Amaç Numaraları	1,12,13,14,	2,3,5,8,9,10,11,15,16,17	4,7	6	17
Toplam	4	5	2	1	17

Amaçlar içerik açısından incelendiğinde 4'ü birey, 10'u toplum, 2'si konu, 1'i doğa alanına dönük olarak ele alındığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, konulara göre amaçlarda dengeli bir dağılımın olmadığı göze çarpmaktadır. İşe dönüştürülen ve öğrenme yaşantılarının düzenlenmesinde, amaçlardan çok, kazanımların yer aldığı, o nedenle de amaçların işe dönüşmede çok etkili olamayacağı, amaçların genel bir çerçeve çizilmesi açısından ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Kazanımlar: "Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir" (MEB, 2005). Bu anlamda, kazanımlar "bilişsel, devinişsel ve duyuşsal" alana dönük davranışlar olarak anlaşılabilirler. "Bilgi, beceri, tutum ve değerler" öğrencinin kazanacağı ve geleceğe dönük olduğu için amaç ifadeleri olarak ifade edilebilirler. Bu anlamda, program kazanımlarının, amaçlar olarak ele alınıp çözümlenmesi gerekmektedir.

Programın önemli bir zorluğu da kazanım ifadelerinin nasıl anlaşılacağı konusunda yeterli bir açıklamanın yapılmamış ve bir ölçütün geliştirilmemiş olmasıdır. Kazanım ifadeleri, "*fark eder, oluşturur, ifade eder, kabul eder, çıkarımda bulunur, kanıtlar gösterir, aktarır, kullanır, ilişkilendirir, sınıflandırır*" şeklindedir. Bu ifadeler kazanımla birlikte okunduğunda, bilişsel, devinişsel ya da duyuşsal özellikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Hazırlanan program her ne kadar, Bloom'un taksonomisine uygun olmasa da, amaçların anlaşılması ve öğretim yaşantılarına dönüştürülmesinde bu yaklaşımlardan yararlanmanın bir zorunluluk olduğu ifade edilebilir.

1998 yılındaki Sosyal Bilgiler (1-5), sınıfların, programındaki kazanım sayısı 158 iken, 2005 programındaki kazanım sayısı 93'e düşmüştür (Yıldırım, 2008). Bu açıdan bakıldığında, 2005 programında kazanım sayılarının oldukça azaltıldığı, buna paralel olarak da içeriğin azaltıldığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Programı, amaçlar açısından incelendiğinde diğer programlardan köklü bir kopuşun olduğu söylenebilir. Bu kopuş, hem içerik hem de amaçlar açısından belirgindir. Geliştirilen Sosyal Bilgiler Programı incelendiğinde, "Türk kimliği" ve "Türk Ulusu" kavramlarından

uzaklaşıldığı “**Küresel Bağlantılar**” yaklaşımı ile eğitim programlarını Avrupa Birliğine uyumlu hale getirme çabası içine girildiği görülmektedir. Bu yönüyle programın yerel, toplumsal ve ulusal değerlerden uzaklaştığı görülmektedir. Oysa evrensel değerleri yakalanırken bir taraftan da toplumsal ve ulusal değerleri korumak mümkün olabilirdi. Avrupa birliği ülkeleri de incelendiğinde, toplumsal ve ulusal kimliklerini koruyarak evrensellğe ulaşma çabası içinde oldukları görülmektedir. Bu yaklaşım Türkiye’nin tarihsel sürecine ve Cumhuriyet’in kuruluş felsefesine de uygun bir yaklaşım olabilirdi. Bu anlamda, 2005 Sosyal Bilgiler Programı’nda ulusal ve evrensel değerler arasında iyi bir dengenin oluşturulamadığı söylenebilir. Amaçlarla ilgili ikinci önemli nokta, 2005 programında, davranış yerine kazanım ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Kazanımların yerine “amaç mı, hedef mi, davranış mı?” belli olmadığı gibi, öğretmenin kazanımları uygulamaya geçirirken Bloom’un taksonomisini uygulamasını gerektirmektedir. Bu yönüyle programın, davranışçılıktan oldukça ayrıldığına söylemesine karşın, bunu tam anlamıyla söylemek oldukça zordur. Ayrıca kazanımların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak ayrımının net bir biçimde ortaya konmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin kazanımlardaki bu unsuru algılayamaması sonucunda gerek öğrenme-öğretme sürecini planlama ve uygulamada, gerekse değerlendirme aşamasında sorunlar yaşanması muhtemel görülmektedir.

İçerik

İçerik, bir öğretim programında, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyi, gelişim düzeyi, çevresel koşullar dikkate alınarak öğrencilerin “neleri” öğreneceklerinin belirlenmesidir. İçerik, ünite, tema konu, kapsam (muhteva) olarak da ifade edilmektedir. Programlarda (1924, 1926, 1936, 1948, 1968 ve 1998) içerik, ünite, konu ve alt konular şeklinde düzenlenirken, 2005 programında öğrenme alanları, temalar ve üniteler şeklinde belirlenmekte ve ünite alt konuları da kazanımlardan çıkarılabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, 2005 programında içeriğin kapsamı çok belirgin değildir. İçeriğin ne olduğunu öğretmenler ancak öğrenme alanı, üniteler ve kazanımlara dayalı olarak belirleyebilmektedirler. Sosyal Bilgiler Programı incelendiğinde, 1924 programında ilk mekteplerin süresinin 5 yıl olarak düzenlendiği görülmektedir. 1930 programında, ilkökul programı, iki devreye ayrılmıştır. 1. 2. 3. sınıflarda daha çok hayat bilgisi, imla, alfabe, kıraat gibi dersler yer alırken 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgileri temel olan Tarih, Coğrafya, Tabiat ve Yurt Bilgisi dersleri yer almıştır.

1936 Sosyal Bilgiler 4. sınıf programında, Plan ve Harita Bilgisi, Yakın Yurdun ve İlin Coğrafyası, Bölgeler, Kıtalar konuları yer alırken; 5. sınıf programında, Kıtalar, Türkiye’nin Komşuları, Avrupa ve Avrupa’da Türkiye ile münasebeti olan memleketler, Asya, Afrika ve Türkiye ile ilişkisi olan ülkeler Mısır üzerine bilgiler, Amerika ve Amerika’da Türkiye ile ilişkisi olan Birleşik Devletler üzerine bilgiler, Yeryüzünde Türkler konuları yer almıştır.

1936 programı içerik açısından değerlendirildiğinde, Türkiye’nin dünya ülkelerinden kopuk olarak verilmeyip kıta ülkeleri ile birlikte verildiği görülmektedir (Kültür Bakanlığı, 1936). 1936 Coğrafya programında, Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika kıtalarındaki ülkeler Türkiye ile ilişkileri oranında verilmesine karşın öğrencilerin dünyayı ve Türkiye’nin yerini anlamalarını öğrenmeleri açısından tarih dersine göre daha geniş bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

1948 programında, diğer programlarda olduğu gibi bilgi öğretimi esas kabul edilmiş ve her ders için konu ve ünite sayısının oldukça yüklü bir içerikten oluştuğu söylenebilir (Karagöz, 1965). 1948 Coğrafya ve Tarih Programı’nda, Tarihte Daha Çok İlk İnsanlar, Türklerin Ana Yurdu, Sümer, Eti ve Romalılar gibi uygarlıklar, İslamiyet’in Doğuşu, Osmanlı Devleti, Tanzimat, Meşrutiyet ve Kurtuluş Savaşı ve Türk devleti gibi konulara yer verilirken; Coğrafya programında, Köy, İlçe İlin Coğrafyası, Türkiye Coğrafyası, Bölgeler Dünyaya ve Toplumla Bakış, Avrupa, Asya, Afrika gibi kıtalara yer verme yanında Türk coğrafyasının ana çizgilerine yer verilmektedir.

Yurttaşlık Bilgisi derslerinde ise, Toplumsal Hayat, Ailede ve Okulda Hayat, Büyük Ulusum, Hükümet Ne İşler Gördü, Ulusal Ekonomi, Demokrasi gibi daha geniş perspektifte konulara yer verilmiştir (MEB, 1948). Bu yönüyle 1948 programının 1936 programına göre daha geniş konulara yer verdiği, yerel ve ulusalı birleştirme yönünde adımlar atılsa da programda milli öğelerin ve konuların ağırlıklarını koruduğu söylenebilir. Programda hem Türkiye coğrafyasına hem de dünya coğrafyasına yer verilmesi olumlu görülebilir. Bu şekli ile öğrencinin hem yakın çevresini hem de uzak çevresini öğrenmesi amaçlanmakta ve yakından uzağa ilkesi benimsenmektedir. Aynı sıra yurttaşlık dersinde de görülmektedir. Bu ders de köyden kente doğru bir sıra izlenmekte ve çocuğun

yurdunu ve toplumsal hayatı tanımaya olanak sağlayacak bir içerik düzenlenmesine önem verilmektedir.

1968 ilköğretim Programında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık dersleri birleştirilerek Sosyal Bilgiler adını almıştır. Bu yapılandırma Amerika'daki Sosyal Bilgiler alanındaki gelişmelerin etkili olduğu söylenebilir (Öztürk, 2006). 1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda içerik olarak 4. sınıfta, İlimiz ve Bölgemiz, Türkiye'miz, Yurdumuzda Bugünkü Hayat, İslam ve Türklerin İslamiyeti Kabulü, Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi konuları yer alırken; 5. sınıfta, Yurdumuz ve Komşularımız, Osmanlı İmparatorluğu, Dünya'ya Toplu Bakış ve Cumhuriyetimiz konuları yer almıştır (MEB, 1968: 71-80). 1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda diğer programlardan farklı olarak ilk kez "Belirli gün ve haftalar" dersine yer verildiği görülmektedir. Bu hafta ve günler, İlköğretim Haftası, Birleşmiş Milletler Günü, Cumhuriyet Bayramı, Atatürk Haftası, Kitap Haftası, İnsan Hakları Haftası, Hürriyet ve Anayasa Bayramı, Nato Günü olarak belirlenmiştir.

1968 ilköğretim programında, öğretmenlerin çevrenin özelliklerine göre ünite geliştirebilecekleri, ünitelere konu ekleyebilecekleri, uygulaması zor olan konuları değiştirme yetkisi verilirken 2005 programının 1968 programına oranla daha "sert" ve "kuralcı" olduğu esneklik taşımadığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda, 2005 programının 1968 programına oranla oldukça merkezci bir anlayışa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedeninin de, hazırlanan programın büyük oranda çeviri olması ve Türkiye'deki program geliştirme birikiminden yeterli oranda yararlanılmamasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Amerikalı eğitimci, Kate Wafford'un söylediği gibi "Bir programın hazırlanmasına, öğretmen, yönetici, denetçi ve hatta öğrenciler ne kadar çok katkı verirlerse o programa o ölçüde hayat bulur" (Wafford, 1951) öngörüsüne yeterli oranda uyulduğunu söylemek oldukça zordur.

1998 programında, içerik olarak 4. sınıfta, Aile, Okul ve Toplum Hayatı, Yakın Çevremiz, İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım ve Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu konularına yer verilirken; 5. sınıfta, Vatan ve Millet, Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk? Güzel Yurdumuz Türkiye, İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler konularına yer verilmiştir (Vural, 1999). 1998 programı, içerik açısından incelendiğinde, daha çok yerel değerlere yer verildiği evrensel değerlerin yeterince programa yansıtılmadığı söylenebilir. 2005 programında ise yerel değerlere daha az yer verildiği görülmektedir.

İçerik açısından bakıldığında, 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın 4 ve 5. sınıf içeriğinde öğrenme alanlarında değişiklik olmamasına rağmen ünitelerin farklılaştığı ve birbirinin üzerine bindirildiği görülmektedir. 2005 programında, 4. sınıf üniteleri, Kendimi Tanıyorum, Geçmişimi Öğreniyorum, Yaşadığımız Yer, Üretimden Tüketime, İyi ki Var, Hep Birlikte, İnsanlar ve Yönetim, Uzaktaki Arkadaşım; 5. Sınıf Üniteleri, Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyalım, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke Bir Bayrak, Hepimizin Dünyası şeklinde düzenlenmiştir (MEB, 2005). 2005 programında ilk insanlar, Türklerin Ana Yurdu ve diğer uygarlıklar yer almamıştır. Bu yönüyle amaçlar kısmında da görüleceği gibi 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın ulusallıktan önemli ölçüde koptuğu söylenebilir. Bu açıdan programlar değerlendirildiğinde, toplumsal ve yerel değerlerden kopuk bir programın öğrencileri geçmiş kültür ve değerleri ve toplumsal yapıdan kopmasına yol açabilecek unsurları da beraberinde getirebileceği açık bir biçimde görülebilecektir.

2005 programında, yer alan öğrenme alanları ile ABD'nin Milli Sosyal Bilgiler Konseyi'nin okullara önerdiği öğrenme alanları büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu durumun ülkemizin kendi toplumsal gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalacağı ve toplumsal gerçeklerine uygun olamayacağı açıktır. Kuşkusuz, program geliştirme çalışmalarında uluslararası uygulamalardan ve deneyimlerden yararlanılması, uluslararası olgu, olay ve oluşumların programın içeriğine ve uygulamalarına yansıtılması, bilimsel ve çağdaş program geliştirme süreçleri yönünden doğrudur (Gömleksiz, 2005). Ancak, programlar hazırlanırken programın sosyal ve kültürel temellerinin dikkate alınması başka bir ifade ile ülkenin tarihsel, kültürel birikimlerinden ve deneyimlerinden yararlanılması gereklidir. Bu yapılmadığı takdirde programın başarı şansı azalacağı gibi kültürel ve sosyal değerleri yeni kuşaklara aktarılması da zorlaşacaktır.

Öğrenme-Öğretme Süreci

1926 Sosyal Bilgiler Programı'nda öğrenme-öğretme sürecine yer verilmemiş daha çok amaçlar ve konular üzerinde durulmuştur. 1924 programında, öğretim yöntemleriyle ilgili olarak hazırlanan talimatnamede "İlkokul öğretmenleri, çocukların görüp işittikleri şeyleri olduğundan farklı

algıladıklarını bilerek bu durumu oyunla somutlaştırmaları ve konuların öğrenilmesinde uygulamaya yer verilmesi gerektiği” belirtilmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000). 1936 programında, öğretme-öğrenme süreci ayrı bir bölüm olarak yer almamasına karşın çevreye geziler yapılması, hayatla okulun bütünleştirilmesi için toplumsal sorunların okula getirilmesi ve konuların öğrencilerde daha iyi anlaşılması için canlandırmalar yapılması önerilmiştir. Öğretme-öğrenme süreci açısından 1948 programında öne çıkan noktalar daha çok öğrencilerin derse ilgisinin çekilmesi, haritalar geliştirme, planlamanın öğrenci ile birlikte yapılması, yurt içinde farklı geziler yapılması ve öğrenciler tarafından örnek modeller oluşturulmasının önerilmesi öğretmen merkezli bir öğretim sürecini öngören bir program için önemli sayılabilecek noktalar olarak görülebilir.

1968 programının ise, öğretmen merkezli bir öğretim sürecini öngörmeye devam etmesine karşın öğrencilerin öğrenme sürecine etkin olarak katılabileceği birçok unsuru içinde barındırması açısından önemli bir işlev gördüğü söylenebilir. 1968 programının öğrenme-öğretme süreci açısından da oldukça ayrıntılı hazırlandığı görülmektedir. Bu programa göre, ünitelerin sıralanmasında zorunluluk olmadığı gibi öğretmenlere ünitelerin sırasını değiştirme yeni ünite oluşturabilme ya da konu ekleme konusunda olanaklar sağladığı görülmektedir. Bu programda, eğitimin önemli bir ilkesi olan “yakından uzağa ilkesine” uyulması, ünitelerin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanması, ders kitabı dışında kaynaklara yer verilmesi, öğretmenin rehber olması, ezberciliğe yer verilmemesi, öğretim çalışmalarının müze, sergi ve kazı yerleri gibi değişik ortamlarda yürütülmesi konuların hayatla bağ kurularak yürütülmesi ve öğrenmeye merak uyandırılması gibi öğrenci merkezli birçok iz taşıdığı söylenebilir.

İlköğretim 1998 Sosyal Bilgiler Programı’nda ise, öğretmenin çevreye uygun olarak üniteye konu eklemesine olanak sağlamaya devam edilirken, aynı anlayışın 2005 programında olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde 1998 programında, 1968 programında olduğu gibi, yakından uzağa ilkesine devam edilmekte, çevre koşullarının dikkate alınması, neden-sonuç ilişkisine önem verilmesi ve eğitim ortamının sınıf dışında sergi, müze, kitaplık ve diğer ortamlar olabileceği belirtilmiştir. Bu programda öne çıkan diğer bir nokta ise, demokrasi eğitimi ve çoğulculuğa önem verilmesidir. Yukarıdaki bulgular göz önüne alındığında, 2005 dışındaki programların 1948 programından itibaren program geliştirme çabaları ile birbiri üzerine oturtulduğu, öğrenci merkezli bir boyuta doğru evrildiği ve özellikle 1968 programında bu yönde önemli bir ivme kazanıldığı görülmesine karşın; 2005 programının bu üç programdan oldukça farklılaştığı, daha çok kazanım ve içeriğin program geliştirme kurulu tarafından yapılandırıldığı, bilginin yapılandırmasının süreç içerisinde öğrenci tarafından yapılandırılması öngörülmektedir. Çoklu zekâ, yaratıcılık, eleştirel düşünme gibi eğitim biliminin ortaya koyduğu ilkeler de göz önüne alınarak 2005 programının öğrencilerin katılımına olanak sağlayacak etkinlik temelli bir çizgiye oturtulmaya çalışılması, öğrenci merkezli bir öğrenme süreci için olumlu sayılabilecek göstergeler olarak kabul edilebilir.

Strateji, Yöntem ve Teknikler

Bir eğitim programında, kazanımların/amaçların işe nasıl dönüşeceği, öğrencinin nasıl etkinliğe katılacağına göstergelerini, kullanılan strateji, yöntem ve teknikler belirlemektedir. “Nasıl” sorusu amaçların bireylerde hangi yöntem ve tekniklerle nasıl bir öğretim süreci sonucunda öğrencilerde oluşturulabileceğini göstermektedir.

1926 ve 1936 ilkokul programında, öğrenme süreci ve değerlendirme ögesi yer almamasına karşın Coğrafya dersinde öğretim vasıtaları başlığı altında harita inceleme, harita yaptırma, kum üzerinde planlar oluşturma, Coğrafya derslerini pratik olarak vermek için kır gezintileri, pazaryeri incelemeleri yapılması ve farklı illere giden öğrencilerin anılarının anlatılarak işlenmesi önerilmektedir (Kültür Bakanlığı, 1936). Yurt Bilgisi dersinde bir konunun öğrenciye kavratılması için canlandırmalar yapılması önerilmiştir. Buna örnek olarak da belediye seçimlerini anlatırken sınıftaki öğrenci seçimlerinin yapılması, okul içindeki ve dışındaki olayları sınıfa getirerek örnek olay yönteminin kullanılması önerilmiştir. Ayrıca yurt bilgisi konularını canlandırmak için, gezi ve ziyaretler yapılması, mahkeme, belediye, resmi kurumlara geziye gidilmesi önerilmiştir. Bu yönüyle 1936 programı, öğrenciyi aktif kılacak gezi-gözlem, örnek olay ve canlandırmalara yer vermesi yönüyle öğrencileri öğrenme sürecine etkin olarak katma anlamında oldukça önemli öğeleri içerisinde barındırmaktadır. Programlarda önerilen yöntem ve teknikler açısından Sosyal Bilgiler Programları incelendiğinde 1948 programında:

Yaparak yaşayarak öğrenme, tekrar ve ezberleme önerilmiştir. İlkokul 1948 programında, öğrenciyi sürece etkin bir şekilde katan dramatize, piyesler, inceleme, gezi gözlem, kır ve pazar gezileri ve köyden şehirlere ve şehirlerden köylere birkaç günlük geziler düzenlenmesi öğrenci merkezli bir öğrenme süreci açısından olumlu göstergeler olarak kabul edilebilir.

1968 programında, soru-cevap, takrir, dramatizasyon, araştırma-inceleme, küme çalışmaları gibi yöntemlere yer verilmiştir (MEB, 1968). 1968 programında, yöntem ve tekniklerin ayrı bir başlık altında ele alınması, öğrenci merkezli bir anlayışın benimsenmesi ve rehberliğin önemsenmesi gibi hususlara yer vermesi açısından, programda oldukça önemli değişikliklere yol açtığı söylenebilir (Yıldırım, 2008). 1968 programının yerel unsurlara önem vermesi, esnek ve çerçeve bir program özelliği göze çarpmaktadır. 1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda, soru-cevap yanında öğrenciyi araştırma ve incelemeye yönlendiren yöntemlere yer verilmesi gerektiği ve öğretmenin rehber rolü üstlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ünitelerin işlenmesinde gezilerden, canlı ya da cansız kaynaklardan yararlanılması ve konuların canlandırılarak işlenmesi önerilmiştir. Ayrıca ünitelerin işlenmesinde yalnızca hafızalarına hitap edilmemesi, onların düşünmeye ve değerlendirmeye alıştırılması, çevrelere ve çevredeki olaylara ilgi ve merak uyandırılması gerektiği üzerinde durulmuştur (MEB, 1968). 1968 programındaki bu göstergeler incelendiğinde, bu programın öğrenci merkezli bir perspektifle hazırlandığını söylemek mümkündür. 1998 programında ise, takrir yöntemi anlatım olarak ifade edilmiş ve bu yöntemin yanı sıra soru-cevap, rol yapma, münazara, örnek olay, gezi gözlem, görüşme, küme çalışmaları, eleştirel düşünme, işbirlikli öğrenme, drama gibi birçok yöntem önerilmiştir.

2005 Sosyal Bilgiler Programında ise, etkinlikler temel alınarak beceri, bilgi ve kavramlar kazandırılmaya çalışılan program anlayışı ile her öğrenciye ulaşmayı amaçlayan bir yöntem çeşitliliği önerilmiştir. Bu yöntemler örnek olay incelemesi, sonuç çıkarma, şiir, öykü yazma, görsel imge oluşturma, örnek verme, bulmaca, dramatizasyon, problem çözme, alan gezileri zihin haritası, röportaj, sözlü tarih çalışması ve kavram haritası oluşturma, drama gibi birçok yöntem teknik ve etkinliklerden oluşmaktadır (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler Programları, yöntem ve teknikler açısından incelendiğinde 2005 programında yöntem zenginliğine yer verilmesi olumlu olmasına karşın Öğretmen Kılavuz Kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde, Aykaç'ın (2007b) yılında yaptığı çalışmada daha çok anlatım, soru-cevap gibi bilgi aktarmaya dayalı yöntem ve tekniklere büyük ölçüde yer verildiği, araştırma, inceleme, görsel okuma gibi tekniklere belirli bir oranda yer verilmesine karşın drama, altı şapkalı düşünme tekniği, görüş geliştirme, gezi-gözlem gibi yöntem ve tekniklere oldukça az yer verildiği görülmüştür. Yöntem ve tekniklerin istenilen ölçüde öğrenme sürecine yansıtılmamasında, öğretmenlerin aktif öğretim yöntem ve teknikleri konusunda yeterince donanımlı olmamalarının da etkisinin olduğu söylenebilir. Özpolat vd'nin (2007) yaptıkları çalışmada, 2005 ilköğretim programındaki öğretim yöntemlerinin öğretmenler tarafından tam olarak bilinmediğini tespit etmişlerdir. Programlar, yöntem ve teknikler açısından genel olarak değerlendirildiğinde, 1948 programında, farklı il ve bölgelere birkaç gün gezi planlanması, kır ve pazar gezilerine yer verilmesi; 1968 programında ise, araştırma-inceleme çalışmalarına yer verilmesi; 1998 programında öğrencilerin yaratıcılığını geliştiren ve tüm duyularını harekete geçiren dramaya ilk kez yer verilmesi, örnek olay, görüşme, işbirlikli öğrenme ve problem çözme gibi aktif yöntemlere yer verilmesi; 2005 programında ise, öğrenciyi öğrenme sürecine katan yöntem çeşitliliğine yer verilmesi olumlu göstergeler olarak kabul edilebilir.

Araç-Gereç Açısından Karşılaştırılması

İlkokul 1924, 1926, 1936, 1948 ve 1968 Sosyal Bilgiler Programları'nda dersin uygulanması için önerilen araçların benzerlik gösterdiği, gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte 1998 ve 2005 programında yeni araçlar önerildiği görülmektedir. 1924, 1926, 1936, 1948 ve 1968 programında önerilen araçlar, tarih şeridi, levha, harita, tarihsel kanıtlar, gazete dergi, kartpostal, ansiklopedi, broşürler, tarihi tablolar, filmler, kum havuzu, atlaslar, yerküre, grafikler, coğrafya defterleri, seyahat kitapları, resimler, koleksiyonlar gibi araçlardan oluşmaktadır. 1968 programında Sosyal Bilgiler, ders araçları ayrı başlık altında belirtilmiştir. Bu bölümde, diğer programlardan farklı olarak en ilgi çeken araçlar, güneş sistemi modeli, pusula, termometre, yağmur ölçüsü, rüzgâr fırılacağı ve oku, hava gözlem aletleri gibi araçlardır (MEB, 1968). Bunlara ek olarak çevredeki tarihi eserler, kalıntılar ve kurum kuruluşlardan yararlanılması ve öğrencilerin kendilerinin hazırladığı araçlardan yararlanılması

gerektiği vurgulanmıştır. 1968 Sosyal Bilgiler Programı'nın açıklamalar bölümünde sadece ders kitabı ile yetinilmemesi, öğrenciyi araştırmaya yönlendirecek kaynaklardan yararlanılması, Sosyal Bilgiler dersi için öğrenme yerinin yalnızca sınıf değil çeşitli alanlar olduğu, bu alanların ise, okul, aile, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler ve kazı alanları olarak belirtilmiştir. Öğretmenin geçmiş üzerinde dururken, öğrencilere o devirde kullanılan eşyayı, araçları, sur, kale cami, çeşme, köprü ev, kitaplık gibi yerleri veya bunların resimlerini incelemeli, tarihi tablo ve sinemalardan yararlanılmalıdır (MEB, 1968).

1998 programında ise, diğer programlarda önerilen araçlar yanında *film, slâyt, bilgisayar, CD, disket, dilsiz harita* gibi gelişen teknolojik araçlar önerilmiştir (MEB, 1998). 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda ise yazılı, görsel ve işitsel birincil ve ikincil kaynaklar önerilmiştir. Birincil kaynaklar olarak öğrencinin kendine ait olan kimlik bilgileri, doğum günü kartları, oyuncaklar, koleksiyon defterleri, aileye miras kalan eşyalar, okul kayıtları, posta zarfları gibi nesne ve araçlar önerilmiştir. Beceri kazandırma için farklı araçlar önerilmiştir. Mekân algılama becerisi için kroki ve planlar oluşturma, öğrencileri tanıma ve ön bilgilerin yoklanması için zihin haritası oluşturma, yeryüzü şekillerini ve dünyanın tanınması için küre kullanma, karşılaştırma ve sınıflandırmalar için diyafram ve tablo oluşturma, grafik çizdirme, etkili bir öğrenme için görsel resim, fotoğraf, karikatür, film ve slâytlardan yararlanılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca görsel kanıt kullanma için tarihi eser, portreler, yazılı ve basılı dokümanlar, anıtlar, yapılar, mitler, masallar, folklor, edebiyat, müzik istatistiklerinden yararlanılabileceği belirtilmiştir. Kavram öğretiminde ise anlam çözümleme, kavram ağları ve kavram haritalarını kullanılabileceği belirtilmiştir (MEB, 2005). 2005 programında araç-gereç kullanımı için diğer programlardan en önemli farklar her beceri, değer ve bilgi öğretimi için ne tür etkinliklerin yapılmasının ve ne tür araçların kullanılmasının yararlı olabileceğinin açıklanması yanında hazır materyal ve araçları kullanmaktan çok öğrencilerin materyal oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin hazır plandan, diyagramdan ya da tablodan yararlanma yerine, öğrencilerin diyagram ve kavram haritası oluşturmaya değinilmiştir. Bu şekli ile araç-gereçler kullanmada öğrenciler etkin olabileceği gibi öğrenme süreci daha etkili ve öğrenmeler daha kalıcı olabilecektir. Ancak Öğretmen Kılavuz kitaplarında önerilen etkinlikler incelendiğinde Sosyal Bilgiler Programı'nda belirtilen her türlü araç-gereç kullanımına yer verileceği belirtilmesine karşın programda belirtilen söylemin aksine araç-gereçlere yeterli oranda yer verilmediği söylenebilir. Dolayısıyla öğretmenlerin kılavuz kitaplardaki etkinlikleri uyguladığı düşünüldüğünde, araç-gereçlerden etkili bir biçimde yararlanmadıkları söylenebilir.

Tablo: 3 Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabında Etkinliklerde Kullanılması Önerilen Araç- Gereç ve Materyaller

Etkinliklerde Kullanılması Önerilen Araç- Gereç ve Materyaller	Etkinlikte Yer Verilme Durumu
Bilgisayar	9
Tepegöz	1
Vcd	2
Haritalar	6
Fotoğraflar	49
Resim ve grafikler	20
Bulmacalar	12
Albümler	1
Öykü kitapları	1
Sözlük	12

Tablodaki araştırma sonuçları (Yavuz, 2006) Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğretmen Kılavuzu, Ders ve Çalışma kitabındaki etkinlik örneklerinin incelenmesi sonucunda elde edilmiştir.

Kılavuz kitaplardaki etkinlikler incelendiğinde, kullanılan araç gereçlerin daha çok fotoğraf, resim bulmaca ve sözlüklerle sınırlı kaldığı, bilgisayar teknolojisinden çok az yararlandığı, projeksiyon makinesinden hiç yararlanılmadığı, gerçek yaşamla bağ kurulmasına olanak sağlayan gerçek nesne, kişi ve modellere, ses kasetlerine küre ve slayt makinesi episkop gibi araç-gereçlere yer verilmediği görülmektedir.

Değerlendirme

Değerlendirme, bir hedefin/amacın ya da kazanımın öğrenme yaşantıları sonucunda, gözlenebilir, ölçülebilir davranışlar, ürünler halinde getirilmesi ve bir yargıya ulaşılması işlemi olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda, 1924, 1936 ve 1948 programlarında, değerlendirme ayrı bir başlık altında yer almamasına karşın, açıklamalar kısmında öğrencilerin test ve yazılı anlatım ölçekleri kullanılarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. 1968, 1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda buna ek olarak davranış değerlendirme ve gözlemlerden söz edilmektedir. 1968 Sosyal Bilgiler Programı'nda, ünitelerin değerlendirilmesinde çeşitli değerlendirme yollarına başvurulması önerilmiştir. Bu değerlendirme çalışmalarında, öğrencilerin davranışlarının ve edindikleri çalışmaları gözlenmesi ve öğrencilerin kazandıkları bilgilerin çeşitli testlerle ölçülmesi önerilmektedir (MEB, 1968).

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın diğerlerinden farklı olarak değerlendirmeye yeni boyutlar getirdiği ve yeni yaklaşımlara geniş bir şekilde yer verildiği söylenebilir (MEB, 2004). Bu programda sonucun değerlendirilmesinin yanında sürecin değerlendirilmesine de yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, öğrencilerin ne öğrendiğinden çok, nasıl bir öğrenme sürecini izlediğinin gözlenmesi, sürece anında müdahale edilmesi, eksikliklerin giderilmesi anlamında olumlu katkılar getirebilecektir.

2005 Sosyal Bilgiler Programı'na göre, programın değerlendirme boyutu öğrenme sürecinin asıl bileşenini oluşturan öğrencilerin değerlendirme dâhil edilerek, hem kendini hem grup çalışmalarını hem de öğrenme-öğretim sürecini öz değerlendirme ve grup değerlendirme çizelgeleri ile değerlendirilmesi açısından olumlu bir yaklaşım olarak görülebilir. Bunların yanında, 2005 programında, öğrencilerin çevresini değerlendirmek için poster ve proje hazırlamaları, değişik yerlerin benzer ve farklı yönlerini karşılaştırmak için tablo yapmaları, şema çizmeleri yorumlama amacıyla açık uçlu sorulara başvurulması, değerlendirme açısından önemli bir olgu olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, 2005 programında diğer değerlendirmeler yanında gözlem, görüşme, kavram haritaları, portfolyo, yapılandırılmış grid gibi değerlendirme ölçeklerinin kullanılması öğrencileri değerlendirme sürecine katması açısından olumlu göstergeler olarak kabul edilebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal Bilgiler Programları, kronolojik sıraya göre genel olarak değerlendirildiğinde, 1924 programında genel ve özel amaçlar ayrıntılı olarak belirtilmediği görülmektedir. 1924 programı yalnızca ders ve konulara yer vermesine karşın, Cumhuriyet döneminin ilkökul anlamında ilk programı olması yönünden oldukça önemlidir. Bu program 2 yıl sonra değişmiş ve programa amaçlar eklenmiştir. 1948 programına kadar programın amaç ve konuları kapsayacak şekilde yer aldığı programlarda öğrenme durumu ve değerlendirme öğelerine yer verilmediği ancak açıklamalar ve eğitim öğretim ilkeleri, ya da direktifler kısmında bunlara değinildiği görülmektedir.

1998 programına kadar öğrenme durumları yöntem ve teknikler anlatım ve soru cevap ağırlıklı olmasına karşın araştırma-inceleme çalışmaları, çevreye geziler yapılması, hayatla okulun bütünleştirilmesi için toplumsal sorunların okula getirilmesi ve konuların öğrencilerde daha iyi anlaşılması için canlandırmalar yapılması gibi öğrenci merkezli öğelerin Sosyal Bilgiler Programının içinde yer aldığı söylenebilir. 1998 programı ile birlikte rol yapma, münazara, örnek olay, gezi gözlem, görüşme, küme çalışmaları, eleştirel düşünme, işbirlikli öğrenme, drama gibi birçok yöntem Sosyal Bilgiler Programında yer almıştır. Etkinlik temelli olarak hazırlandığı belirtilen 2005 Sosyal Bilgiler Programında ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında önerilen etkinliklerde 1998 programına ek olarak araştırma-inceleme, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme tekniği, drama gibi birçok yöntem ve tekniklere yer verilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet'ten günümüze Sosyal Bilgiler Programı 1924, 1926, 1936, 1948 ve 1968 programlarında; tarih şeridi, levha, harita, tarihsel kanıtlar, gazete dergi, kartpostal, ansiklopedi, broşürler, tarihi tablolar, filmler, kum havuzu, atlaslar, yerküre, grafikler, coğrafya defterleri, seyahat kitapları, resimler, koleksiyonlar gibi araçların kullanılması önerilmiştir. 1968 programında, Sosyal Bilgiler ders araçları ayrı başlık altında belirtilmiştir. Bu bölümde, diğer programlardan farklı olarak en ilgi çeken araçlar, güneş sistemi modeli, pusula, termometre, yağmur ölçüsü, rüzgâr fırıldağı ve oku, hava gözlem aletleri gibi araçlardır (MEB, 1968). Bunlara ek olarak çevredeki tarihi eserler, kalıntılar ve kurum kuruluşlardan yararlanılması ve öğrencilerin kendilerinin hazırladığı araçlardan yararlanılması gerektiği vurgulanmıştır. 1968 Sosyal Bilgiler Programının açıklamalar bölümünde, tek ders kitabı ile yetinilmemesi, öğrenciyi araştırmaya yönlendirecek kaynaklardan yararlanılması,

Sosyal Bilgiler dersi için öğrenme yerinin yalnızca sınıf değil çeşitli alanlar olması gerektiği ve bu alanların okul, aile, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler ve kazı alanları olarak belirtilmiştir. 1968 Sosyal Bilgiler Programında, tarih şeridi, levha, harita, tarihsel kanıtlar, gazete dergi, kartpostal, ansiklopedi, broşürler, tarihi tablolar, filmler, kum havuzu, atlaslar, yerküre, grafikler, coğrafya defterleri, seyahat kitapları, resimler, koleksiyonlar gibi araçlar önerilmiştir. 1998 programında ise, diğer programlarda önerilen araçlar yanında *film, slâyt, bilgisayar, CD, disket, dilsiz harita* gibi bilim ve teknoloji sürecine bağlı olarak gelişen araçlar önerilmiştir (MEB, 1998). 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda ise yazılı, görsel ve işitsel birincil ve ikincil kaynaklar önerilmiştir. Birincil kaynaklar olarak öğrencinin kendine ait olan kimlik bilgileri, doğum günü kartları, oyuncaklar, koleksiyon defterleri, aileye miras kalan eşyalar, okul kayıtları, posta zarfları gibi nesne ve araçlar önerilmesi zengin bir öğrenme ortamı yaratma anlamında önemli olanaklar sunmaktadır.

1924, 1936 ve 1948 programlarında değerlendirme araçları olarak yazılı ve sözlü değerlendirmelerden bahsedilirken 1968 ve 1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda buna ek olarak davranış değerlendirme ve gözlemlerden söz edilmektedir. 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın da ise, diğer programlardan farklı olarak hem süreci değerlendiren hem de öğrencileri değerlendirme sürecine katan yapılandırılmış grid, portfolyo, öz değerlendirme, grup değerlendirme gibi yeni değerlendirme biçimlerine geniş bir şekilde yer verildiği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Programı, Cumhuriyet'ten günümüze kadar genel olarak değerlendirildiğinde 1924 programında konu ve ders listesi olarak görülen program anlayışının sistematik ve bilimsel süreçleri temel alan bir noktaya doğru evrildiği görülmektedir. 2005 programında deneme süresinin diğer programlara göre 1 yıl gibi kısa sürede ve yalnızca 9 il 120 okulda deneme uygulaması sonucunda ortaya konduğu görülmektedir. Bu yaklaşım tarzının programların deneme sonuçlarının uygulamaya yansımaları zorlaştırmıştır. Programların incelenmesinden sonra ortaya çıkan diğer bir sonuç ise, 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın içeriğinde 1968 programına kadar Sosyal Bilgiler dersi, programlarda yer almamasına rağmen, bu dersin kapsamına giren Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerine yer verildiği görülmektedir. Bu derslerin programları incelendiğinde, programın amaçlarında Cumhuriyet değerlerini benimsemiş, milli değerlerle donanmış bireyler yetiştirmek ön plana çıkmaktadır. 2005 programı ise Avrupa Birliğine programların uydurulması adına yerel ve ulusal değerlerden önemli ölçüde koptuğu görülmektedir. Oysa programlar hazırlanırken yerel ve evrensel değerler bir arada bulundurulmuş sosyal ve kültürel değerlerin kuşaklara aktarılması ve evrensel değerlere ulaşılması sağlanabilirdi. İncelenen programlar arasında 1968 programının diğer programlara oranla daha esnek olduğu, öğretmene konu ekleme ve çıkarma anlamında olanaklar sağladığı, 2005 programında ise, öğretmenlerin konu eklemesine ve çıkarmasına izin verilmediği görülmektedir. Bu yönüyle 2005 programının daha katı anlayışla hazırlandığı söylenebilir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren özellikle Atatürk döneminde, çağdaş ve bilimsel ilkelere daha çok vurgu yapıldığı, 1926 programından itibaren öğrencilere uygulama yaptırılması, çevreye ve tarihi mekânlara geziler yapılması, rol oynama dramatisasyon gibi öğrenci merkezli yöntemlere yer verilmesi, Köy Enstitüleri'nde yaparak - yaşayarak eğitimin uygulama şansı bulması öğrenci merkezli bir eğitim programı özelliği taşıması açısından olumlu göstergeler olmasına karşın 2005 programına kadar programların genel olarak öğretmen merkezli bir özellik taşıdığını söylemek mümkündür. 1998 ve 2005 programlarında ise film, slâyt, bilgisayar, CD, disket gibi teknolojik araçlara yer verilmesi teknolojiye dayalı bir öğrenme ortamı yaratma açısından olumlu bir gösterge olarak kabul edilebilir. Programlara değerlendirme ögesi açısından bakıldığında 1924, 1936, 1948 programlarında, değerlendirme ayrı boyutta yer almamasına karşın açıklamalar kısmında yazılı sözlü değerlendirmeler önerilmiştir. 1968 ve 1998 programlarında ise, davranışların değerlendirilmesi ve gözlem tekniğinden söz edilmektedir. 2005 programında ise, hem süreç hem de sonuç temelli değerlendirme tekniklerine yer verilmesi öğrencilerinde değerlendirme sürecine katılması anlamında oldukça önemlidir.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, Cumhuriyet kuruluşundan günümüze kadar Sosyal Bilgiler Programları'nda programların geliştirilmesi anlamında önemli bir ivme yakalandığı ancak, program geliştirme ilkelerine tam olarak uyulmadığı söylenebilir. Cumhuriyet'ten günümüze kadar programlar ya bütün olarak ele alınmayıp ekleme ve çıkarmalar yapılmış ya da geçmişteki programlar ve uygulamaları dikkate alınmadan Avrupa ve Amerika'dan ithal edilen programlar sosyo-kültürel yapı dikkate alınmadan, yeterli denemeler yapılmadan aynen uygulanmıştır. Oysa program geliştirmenin bilimsel ve dinamik bir süreç olduğu göz önüne alınsaydı, bilimsel ve teknolojik

gelişmelere paralel olarak, uygulama ve araştırma sonucunda gelen değerlendirmeler ışığında daha etkili programlar geliştirilebilirdi. Bu açıdan Türkiye’de yapılması gereken, geçmiş birikimi ve ülkenin sosyo-kültürel koşullarını dikkate alarak, kendine özgü, otantik programlar geliştirmesidir. Bu eğitimde yaşanan olumsuzlukları aşmak için bir zorunluluk olarak gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 146, 42-48.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Programında Yer Alan Etkinliklerin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 19-35.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 46-73.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları 75. *Yılda Eğitim*. (Editör: Fatma Gök). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 145-170.
- Çelenk, S., Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Doğanay, A. (2004). Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır? *Dokuz Eylül Üniversitesi, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Tebliğleri*, İzmir, (15- 17 Mayıs).
- Ergun, D. (2005). *Sosyoloji ve eğitim*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gömlüksiz, M.; Yaşar, Ş. vd. (2005). “İlköğretim 1-5. Sınıflar Öğretim Programlarını Değerlendirme Toplantısı (Eskişehir)” İlköğretim online, 1 (5), 1-8.
- Gözütok, F.D.; Akgün, E.Ö.; Karacaoğlu, Ö.C. (2005) “İlköğretim Programlarının Öğretmen Yeterlilikleri Açısından Değerlendirilmesi” *Eğitimde Yansımalar: VIII. Yeni İlköğretim Programları Değerlendirme Sempozyumu*: Kayseri: Erciyes Üniversitesi ve Tek ışık Eğitim Vakfı,17-39), Sim Matbaası. Ankara.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de Program Geliştirme Çalışmaları. *Milli Eğitim*, 160, 44-61.
- Güven, İ. (2000). Türkiye’de Devlet Eğitim ve İdeoloji. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Karagöz, S. (1965). *Program Geliştirmede Rehberlik*. Ankara: Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
- MEB, (1930). *İlk Mektep Müfredat Programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- MEB, (1936). *İlkokul programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- MEB, (1948). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (1998). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara.
- Öztürk, C., Dursun D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*, (Editörler: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek). Ankara: Pegema Yayınları.
- Özpolat, A., Sezer, F., İşgör, İ., Sezer, M. (2007). Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Programlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. (174), 206-21.
- Vural, M. (1999). *İlköğretim Okulu Programı*. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık.
- Yavuz, N. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitabı 4. İstanbul; Meram Yayıncılık.
- Yavuz, N. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı 4. İstanbul; Meram yayıncılık
- Yıldırım, C. M. (2008). *Yeni İlköğretim Programının Değerlendirilmesi*. Ankara: Milli Eğitim Dergisi, 180, 314-322.
- Waffort, K. (1951). *Eğitim Raporu*. İstanbul: MEB.